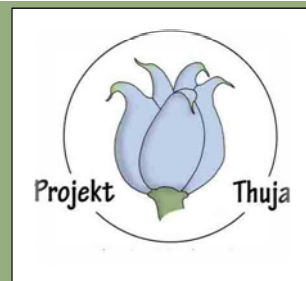

TOPINAMBUR

Helianthus tuberosus

Avtor: **Martina Bačič**, Botanično društvo Slovenije

Način citiranja: Bačič, M., 2008. Topinambur *Helianthus tuberosus*, Informativni list 8, Spletna stran tujerodne vrste.info/informativni-listi/INF8-topinambur.pdf Datum dostopa: xx/xx/200x

Informativni list je bil zasnovan v sklopu Projekta Thuja, ki je podprt s subvencijo Islandije, Lihtenštajna in Norveške preko Finančnega mehanizma EGP in Norveškega finančnega mehanizma.

Splošni podatki o vrsti

Slovensko ime: topinambur, laška repa, papeževa repa, papežica, jeruzalemska artičoka, podzemna artičoka, gomoljasta sončnica, svinjska repa

Znanstveno ime: *Helianthus tuberosus* L.

Sinonim: jih ni.

Opis vrste: Topinambur sodi v družino nebinovk (*Asteraceae*). Je 1-3 m visoka, gornjem delu razvejena trajnica z gomoljasto odebeljenimi koreniki in golim ali raskavim stebлом. Listi so 10-25 x 7-15 cm veliki, enostavni, jajčasto-suličasti, nazobčani, pecljati, zgoraj raskavi, spodaj belkastodlakavi; večinoma so nameščeni nasprotno, pri vrhu premenjalno. Koški veliki 4-8 cm v premeru, ovojčkovi listi ozkosuličasti, vsaj tako dolgi kot premer krožca. Socvetišče je izbočeno, široko do 6 cm. Cevasti cvetovi rumeni, s približno 6 mm dolgo venčno cevjo; jezičastih cvetov je 12-15, so živo rumeni, 2-2,5 cm dolgi. Plod je 5-6 cm dolga, gola ali dlakava rožka. Čas cvetenja: od septembra do novembra.

Topinamburju je bližje sorodna sončnica (*Helianthus annuus*), ki pa je enoletnica in za razliko od topinamburja nima gomoljasto odebeljenih korenik, njeno socvetišče je sploščeno ali skoraj sploščeno in ne izbočeno, v premeru pa je bistveno večje kot pri topinamburju (pri sončnici do 30 cm, pri topinamburu do 8 cm). Nekoliko podobne so topinamburju tudi rudbekije: deljenolistno (*Rudbeckia laciniata*) in trikrpato rudbekijo (*R. triloba*) ločimo od topinamburja po deljenih listih (topinambur ima cele), srhkodlakavo rudbekijo pa ločimo med drugim tudi po tem, da ima cevaste (notranje) cvetove v košku purpurno-rjavo-črne barve.

V jedeh so gomolje topinamburja pripravljali že Indijanci. V primerjavi s krompirjem, v katerem je glavni ogljikov hidrat škrob, vsebuje topinambur inulin, in je zato pomemben v prehrani sladkornih bolnikov.

Območje naravne razširjenosti: Severna Amerika.

Poti vnosa in širjenje: Rastlino so prinesli leta 1616 v Anglijo iz Amerike od tod pa se je potem širila po Evropi. Gojili so jo po vrtovih kot okrasno rastlino, pa tudi za prehrano ljudi in kot krmo za živino. V naravi je bila prvič opažen l. 1885. (Hegi, 1913-18).

Pojavljanje v Sloveniji: Prvi podatki o gojenju vrste v okrasne namene v botaničnem in drugih vrtovih v Sloveniji so iz leta 1844 (Fleischmann, 1844). Pospichal je že l. 1899 poročal o občasno podivjanem pojavljanju vrste na Krasu. O subspontanem uspevanju v okolici Ljubljane pričajo herbarijski primerki R. Justina iz 1934 (herbarij LJU). Topinambur velja v Sloveniji za redko gojeno rastlino, pogosto pa je podivjana in naturalizirana na vlažnih tleh in ob rekah. Vrsta je danes najbolj invazivna v jugozahodni Sloveniji, masovno pa se pojavlja ob večjih rekah, zlasti ob Savi in Savinji, tudi ob Dravi in Dravinji. Zelo pogosto pa ga vidimo ob avtocestah in nasploh po ruderalnih rastiščih.

Ekološke značilnosti

Habitat: Najbolje uspeva na sončnih (do polsenčnih) legah, na globokih, bogatih in vlažnih tleh. Najdemo ga na bregovih rek in potokov, gozdnih robovih, ob cestah, na nasipališčih in podobno.

Razmnoževanje in življenjski cikel: Cveti pozno poleti, od septembra do novembra. Razmnožuje se predvsem vegetativno z gomolji, redko s semeni. V severnih krajih se plodovi navadno sploh ne uspejo razviti. Topinambur je odporen tako na visoke kot na nizke temperature. Prva zmrzal uniči stebela in liste, a gomolji so odporni in na pomlad ponovno obilno poženejo.

Vplivi tujerodne vrste

Vplivi na biotsko raznovrstnost: Na bregovih rek lahko razvije zelo goste in visoke sestoje ter ogroža avtohtono vegetacijo, posebej nižinske obrežne združbe visokih steblik. Prepreči razvoj kalic avtohtonih drevesnih vrst (npr. jelše, vrb) (Lohmeyer & Sukopp, 1992).

Vplivi na zdravje ljudi: Nekateri ljudje so alergični na pelod topinamburja.

Vplivi na gospodarstvo: Topinambur je nadležen plevel, ki ga je težko trajno odstraniti.

Ukrepi

Preventivni ukrepi: nadzorovanje (monitoring) širjenja, ozaveščanje javnosti; omejitve gojenja vrste.

Odstranitev ali nadzor vrste: odstranjevanje rastlin (gomoljev) v pomladnem in zgodnje poletnem času;

Viri

Povezave do informacij na spletu:

http://www.ibiblio.org/pfaf/cgi-bin/arr_html?Helianthus+tuberosus

<http://www.ars-grin.gov/cgi-bin/npgs/html/taxon.pl?27946>

http://en.wikipedia.org/wiki/Jerusalem_artichoke

Znanstveni viri:

Jogan, N., 2000: Neofiti - rastline pritepenke. *Proteus* 1/63, s. 31-36.

Pospichal, E., 1899: *Flora des Österreichischen Küstenlandes*. II. Franz Deuticke, Leipzig - Wien, s. 48.

Jogan, N., Bačič, T., Frajman, B., Leskovar-Štamcar, I., Naglič, D., Podobnik, A., Rozman, B., Strgulc - Krajšek, S., Trčak, B., 2001: *Gradivo za Atlas flore Slovenije = Materials for the Atlas of flora of Slovenia*. Miklavž na Dravskem polju: Center za kartografijo favne in flore, 443 str.

Tutin T. G. & al. (eds.). 1976. *Flora Europaea* 4. Cambridge, CUP.

Fleischmann A. 1844. *Übersicht der Flora Krain's*. Laibach.

Hegi G. (ed.). 1913-18. *Illustrierte Flora von Mittel-Europa* VI/1. München.

Lohmeyer, W. & H. Sukopp, 1992: *Agriophyten in der Vegetation Mitteleuropas*. Schr. Reiche Vegetationskde. 25. Bonn-Bad Godesberg.

Martinčič, A., Wraber, T., Jogan, N., Podobnik, A., Ravnik, V., Turk, B., Vreš, B., Frajman, B., Strgulc - Krajšek, S., Trčak, B., Bačič, T., Fischer, M., Eler, K., Surina, B., 2007: *Mala flora Slovenije: ključ za določanje praprotnic in semenk*. 4., dopolnjena in spremenjena izd. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije. 967 str.